

LESKY A BÍDY SOUČASNÉ ČESKÉ FILOSOFIE

Rozhovor Elišky Fulínové a Tomáše Koblížka s Kamilou Pacovskou a Ondřejem Švecem

Eliška Fulínová – Tomáš Koblížek: Dovolili jsme si vás oslovit jako české filozofy, kteří již vystudovali ve svobodných podmínkách, kteří se dnes podílejí na utváření filosofie u nás a kteří mají určitou zkušenost se spoluprací na mezinárodní úrovni. Jen na úvod pro čtenáře: oba jste absolventy katedry filosofie na FF UK v Praze. Kamila Pacovská má za sebou stáže na univerzitách v Edinburghu či ve Vídni, je jednou z vůdčích postav mezinárodního Centra pro etiku v Pardubicích, které spoluzakládala, a publikuje články zejména o etice a morální psychologii. Její texty vyšly například v časopisech The Journal of Ethics nebo Philosophy. Ondřej Švec obdržel doktorát v režimu cotutelle na École normale supérieure v Lyonu a hostoval jako Visiting assistant professor na univerzitách v USA a Japonsku. Nyní vyučuje filosofii na FF UK v Praze a publikuje anglické a francouzské texty o epistemologii, fenomenologii či pragmatismu. Nedávno také spolueditoval s Jakubem Čapkem knihu Pragmatic Perspectives in Phenomenology, již vydalo nakladatelství Routledge.

Hned zkraje bychom se rádi zeptali, jak sami vnímáte vývoj české filosofie za posledních třicet let. Lze říci, že česká filosofie už prakticky vplynula do mezinárodních diskusí, nebo si stále zachovává nějaká výrazná národní specifika? Ve zkratce řečeno: existuje podle vás současná česká filosofie?

Kamila Pacovská: Vaši otázku pro účely odpovědi rozdělím do dvou. Předně česká filosofie může znamenat výrazné české myslitele jako Patočka, Havel, Hejdránek nebo Kohák, jejichž dílo mohou dále rozvíjet filosofové i v jiných jazycích. Moji zahraniční kolegové z Centra pro etiku přišli nedávno s myšlenkou pořádat malé workshopy týkající se tvorby těchto českých autorů. Je to pro ně zajímavé nejen jako způsob obeznámení se s místní myšlenkovou tradicí, ale zajímavé je to pro ně i filozoficky jako něco, na čem se dá dále stavět.

Spíše však současnou českou filosofii myslíte filosofii provozovanou českými akademiky, ať už se věnují analytické filosofii, fenomenologii,

nebo něčemu dalšímu. Zde si jen dovolím podotknout, že v současné době už je těžké tuto skupinu vymezit – akademici zaměstnaní na českých univerzitách či Akademii věd nemusí být Češi (nebo Slováci), akademici, kteří vystudovali na českých univerzitách, také nemusí být Češi a naopak rodilý Čech nemusel vystudovat na české universitě a může působit v zahraničí. I jazykové kritérium – filosofie psaná v češtině – zde již fungovat nebude, k tomu se dostanu níže. Protože však čeští akademici ve srovnání s jejich zahraničními kolegy poměrně málo migrují, většinou tu stále ještě máme ten model, že Čech, resp. Moravák, vystuduje v Čechách, resp. na Moravě, a pak si tam hledá zaměstnání s tím, že zahraniční zkušenost jen výjimečně přesahuje roční stáž, tak tomu bylo i v mém případě.

Nuže, existují a mají existovat nějaká silná národní specifika současné české filosofie v takto definovaném smyslu? Domnívám se, že kvůli oné již zmíněné neochotě migrovat je česká filosofie i nyní poměrně dost uzavřená, což má svá pozitiva, ale také negativa. Pozitivem je, že si tím stále do jisté míry držíme od těla určité bohužel už převažující negativní jevy, které v zahraničí mnohé filosofy devastují – zmiňme politiku „publish or perish“ jako jeden příklad za všechny. To nám bezpochyby dává určitou tvůrčí svobodu. Zároveň je ale v tom tvoření člověk často osamocen a postrádá konfrontaci, ale i sdílení s druhými, což podle mě filosofii velmi škodí. Pěstování filosofie vyžaduje komunitu, pokornou diskusi myšlenek a textů s nadanými lidmi, které zajímají podobné věci a orientují se v relevantní literatuře. Obecně nutným důsledkem specializace v malé zemi je, že už od začátku doktorského studia je třeba aktivně vyhledávat kolegy v zahraničí a intenzivně s nimi spolupracovat. Na mém případě to je dobře vidět: anglosaská etika je v České republice zcela menšinový obor a mojí specializací v rámci ní, totiž tomu, co se zpravidla ve světě nazývá „morální psychologie“, se u nás – snad s výjimkou mé školitelky Mariny Barabas – nikdo nevěnuje, takže jsem k zahraničí musela vyhlížet už od začátku. Až na té roční stáži v Edinburghu jsem však poznala, co všechno a jak hodně mi to chybělo. Byl to pro mě osobně i odborně velmi transformující zážitek.

Jinak v rámci anglosaské filosofie máme podobně jako jiní Evropané mnohé kvality, které ne vždy úplně uplatňujeme, a to k vlastní škodě: uvědomujeme si význam historie filosofie, ovládáme více než jeden jazyk, zpravidla známe i základy kontinentální filosofie, jsme otevření literatuře a umění. Nedávno jsem objevila skupinu evropských, převážně německých a italských filosofů a filosofek sdruženou kolem European Philosophical Society for the Study of Emotions, kde se tyto kvality

a otevřenost daří skvěle vytěžit. V oblasti (anglofonní) filosofie emoci tak vytvářejí skvělou protiváhu americkému, převážně scientistnímu stylu filosofování.

Chtěla bych se však ještě vrátit k té části vaší otázky, kde se ptáte, zda už česká filosofie vplynula do mezinárodních diskusí, protože trochu skryla jeden důležitý aspekt. Zkusme si tu otázku položit jinak: Jsou čeští filosofové (tj. řekněme zaměstnanci českých universit, kteří studovali v Česku) schopni obstát v mezinárodní konkurenci? Tuto otázku totiž neustále řešíme v našem Centru pro etiku, kde vedle českých a slovenských akademiků tvoří více než polovinu zahraniční kolegové, a to většinou ze severských zemí (Švédsko, Finsko), které jsou s námi populačně srovnatelné. Asi není třeba říkat, že severani jsou často šokováni, když slyší o našich podmínkách práce. Má odpověď na otázku, jestli jsme schopni konkurovat zahraničním kolegům, je tedy jednoznačné ne. Důvodů je více, zmíním čtyři nejdůležitější:

1. Obrovská přetíženost místních akademických pracovníků. Toto není žádná novinka, ale neškodí si to připomínat: běžný český odborný asistent učí dvakrát až třikrát víc než jeho finský, italský, německý či britský kolega. Při takové zátěži není možné dělat vědu ve srovnatelné kvalitě.

2. Nedostatečná státní podpora při péči o děti do tří let. Jít na tři roky na rodičovskou dovolenou ve vědě jednoduše není možné, alternativy jsou ale finančně těžko dostupné a neúměrně vysilující. Běžná česká akademička je kvůli tomu na rodičovské dovolené zhruba třikrát až čtyřikrát déle než její finská, švýcarská či holandská kolegyně.

3. Dále bych chtěla zmínit něco, co se podle mě v humanitních vědách stále velmi podceňuje, a to je znalost jazyka, především angličtiny. Abyste se mohli plnohodnotně zúčastňovat akademické diskuse, potřebujete mít perfektní angličtinu odbornou i konverzační, aby vás při diskusi nezpomalovala a neoslabovala. Na workshopech a konferencích je přitom stále vidět rozdíl ve výuce angličtiny mezi „východem“ a „západem“. I ti Italové, kterým se smějeme, že neumějí říct „he“, rozumí ve skutečnosti lépe než naši doktorandi. Nedostatečná znalost angličtiny je hendikep, který v pozdějším věku již nelze dohnat a který táhne dolů i ty nejnadanější badatele. Je to mimochodem jeden z důvodů, proč by podle mě magisterské studium mělo být v angličtině, protože studenti jsou ještě ve věku, kdy s tím jde něco dělat.

4. Poslední věc je částečně důsledkem předchozích. I když vydáme velmi kvalitní publikaci v angličtině, ta často nemá adekvátní dopad proto, že nemáme čas a prostředky ji dostatečně propagovat. V současném

přebujelém systému publikací má jen málokdo přehled o všem, co k danému tématu vyšlo, a nějaký článek či kniha se do povědomí dostává daleko víc tak, že je její autor diskutuje s kolegy na workshopech, konferencích, katederních seminářích, jinými slovy díky cestám a zahraničním kontaktům. V tomto ohledu vítám demokratizaci, kterou přinesly on-line konference, protože umožňují být stejně vidět i těm, kdo bádají ve filosofických zapadákověch nebo v obležení malými dětmi.

Ondřej Švec: Při vaší otázce se mi zprvu vybavila následující vzpomínka. Když jsem v druhé polovině devadesátých let začal v Praze studovat, jistá část české filosofické obce považovala za vlastní specifikum chybějící erudici, kvůli nemožnosti řádného studia za předchozího režimu, a vydávala to za svěží variantu sókratovsky přiznaného nevědění. Doba, kdy bylo možno nedostatek vzdělání považovat za přednost, je naštěstí zažehnána a provázanost dnešní české filosofie s mezinárodními debatami je nepopíratelná.

Otázkou pak je, co by vůbec národním specifikem filosofie mohlo být. Jistá tradice jako například u britského empirismu? „Myšlenkový styl“, jakým se vyznačují například zastánci historické epistemologie, kteří se snaží řešit otázku poznání studiem vědy v jejím historickém vývoji a v její sebe-revidující schopnosti? Nebo snad nějaký distinktivní rys či dokonce podivnost, které by jinde neměly obdoby? Vymežit „české myšlení“ podle jakéhokoli z těchto kritérií se mi zdá ošemetné. Kdysi převládající fenomenologická tradice je importem, „myšlenkovým stylem“ je tu nanejvýš zdrženlivost jakkoli komentovat současné politické dění (například v porovnání s Francií) a snahy o vymezení „druhového specifika“ vyznívají nanejvýš směšně. To je dobře patrné například v souhrnném závěru přehledové publikace *Czech Philosophy in the XXth Century*. Autoři zde identifikují specifické principy české filosofie slovy, která je třeba citovat *in extenso*: „Continuous attention has been paid to the philosophy of man and society...“ [sic!] „For having had concrete experience with authoritative, totalitarian systems, in reflecting upon specific intellectual challenges Czech philosophy tends to develop an ability to blend unbending criticism with responsible tolerance.“¹ Komentáře k takovýmto deklaracím netřeba.

¹ L. Nový – J. Gabriel – J. Hroch (vyd.), *Czech Philosophy in the XXth Century*, Washington 1994, str. 218, kurzíva – O. Š.

E. F.: Nemohli bychom říci, že specifikum českého filosofického prostředí spočívá v určité transdisciplinaritě? Měli jsme tu a stále máme nebývalou koncentrací myslitelských postav na pomezí disciplín, které byly pro české prostředí formativní. Příkladem budiž Ivan M. Havel či Zdeněk Neubauer a jeho žáci, například Stanislav Komárek. Setkali jste se s něčím podobným v zahraničí?

O. Š.: Figura přírodovědce s filosofickým přesahem, zosobněná citovanými jmény, se mi vskutku jeví jako specifický fenomén české intelektuální scény. Má opatrná hypotéza by zněla, že veřejnost dopřává sluchu těmto postavám mj. proto, že se neprezentují jako filosofové *tout court*, ale jejich autorita je zaštitěna především inženýrským či přírodovědeckým titulem před jménem. A právě tato odbornost – v předsudečném protikladu k údajné neobornosti filosofů – je v očích publika dokladem, že se jim vyplatí naslouchat. Velkého prostoru se jim pak dostává, i když zrovna fantazirují, jak je patrné například v Cílkově apologii myslivectví, v Komárkově zalíbení v apokalyptických predikcích soumraku kultury či evropského mužství nebo v případě Nebauerova pábitelství, jehož ducha-plnost u nejednoho střídměji orientovaného filosofa vzbuzuje rozpaky. S výstižnou nadsázkou o podobných fenoménech pojednává Petr Rezek v *Démantech české filosofie*.

Nechtěl bych však podávat nějaké zplošťující soudy ohledně jmenovaných osob, ale spíše doložit rizika mnohoznalectví na konkrétním a textově doložitelném případě. Tak je nutno přiznat pochybnou zásluhu škole Zdeňka Nebauera a Stanislava Komárka, že nespočet studentů ve svých pracích dokola omílá údajný Baconův výrok navrhuující „nappnout přírodu, tu špinavou děvku, na skřípec a vyrvat jí její tajemství“.² Dlouho jsem pátral, kde se zmíněný výrok u Bacona nachází, ale místo pasáže v jeho vlastním díle jsem dohledal zřejmý zdroj onoho pomýlení: oba naši autoři ho převzali z vlivné knihy Carolyn Merchant *Death of Nature*. Jistě, Bacon obhajoval umění dráždit přírodu, mají-li být odhalena její tajemství, avšak připodobnění k inkvizičním procesům a trýznění přírody na mučidlech je invencí americké historičky vědy.³ A pouze v její knize se dočteme, že se Bacon *o hmotě* (tj. nikoli *o přírodě*), na

² Z. Neubauer – T. Škrdlant, *Skrytá pravda země*, Praha 2004, str. 54; S. Komárek, *Dějiny biologického myšlení*, Praha 1997, str. 50; též, *Obraz člověka a přírody v zrcadle biologie*, Praha 2008, str. 62.

³ „Much of the imagery [Bacon] used in delineating his new scientific objectives and methods derives from the courtroom, and, because it treats nature as a female to be tortured through mechanical inventions, strongly suggests the interrogations of the witch trials and the mechanical devices used to torture witches.“

rozdíl od parafráze kolující v českém akademickém prostředí) často vyjadřoval jako o „common harlot“, tj. jako o obyčejné poběhlici.⁴ To je ovšem vážný omyl, neboť ve skutečnosti Bacon na dvou místech, a to kriticky, odkazuje na Platónův „neudržitelný názor“, že hmota je jako obyčejná nevěstka, která na sebe bere nové a nové formy.⁵

Avšak nechci jen kritizovat, zásluhy všech výše zmiňovaných o prolamování disciplinárních pout jsou nemalé. Ba co víc, z Komárkova dvouznačného hodnocení Humboldtova díla v *Esejích o přírodě, biologii a jiných nepravostech* jasně plyne, že si je nástrah mnohoznačství dobře vědom a umí se jim vyhnout sebeironií, která je i pro mě inspirací.

K. P.: Já jsem se s podobným fenoménem setkala hlavně u filosofie matematiky u profesora Petra Vopěnky, který byl ve své době zvlášť na Matfyzu velmi oblíbený. Mluvím hlavně o jeho mimořádně populární knize *Rozpravy s geometrií*. Vopěnka byl skvělý matematik, který se vyznačoval chvályhodnou otevřeností mysli v tom smyslu, že ho zajímaly i historické a filosofické aspekty matematiky. To však z člověka filosofa nedělá a na jeho textech je vidět, že jim chybí filosofická disciplína a metodologie, například důsledná argumentace a práce s relevantní literaturou. Mohli byste na to říci, že *Rozpravy s geometrií* jsou popularizační texty, a tedy jiný žánr, ale na to já odpovím: co přesně popularizují a jakou autoritou jsou zaštitěny? Vopěnka má ohromnou zásluhu v tom, že se spousta lidí začala zajímat o širší kontext matematiky a já jsem daleka toho, tuto zásluhu bagatelizovat. Má ale také zásluhu na tom, že si dost lidí nyní myslí o matematice trochu podivné věci, které nemají žádnou oporu v odborné literatuře a asi ani ve skutečnosti, a co je horší, myslí si je proto, že je řekl Vopěnka, nikoli proto, že by je přesvědčil nějaký rozumný argument.

T. K.: Myslíte, že by se oborová filosofie měli hlasitěji projevovat, když například dojde k tomu, že někdo operuje s dějinami filosofie velmi volně, až za únosnou hranou? Mám na mysli hlavně případy, kdy se určité přehmaty objeví v médiích nebo od někoho, kdo je velmi populární a může ovlivnit své studenty?

C. Merchant, *The Death of Nature. Women, Ecology, and the Scientific Revolution*, San Francisco 1990², str. 168.

⁴ Tamt., str. 171.

⁵ F. Bacon, *The Works of Francis Bacon*, IV, vyd. J. Spedding – R. L. Ellis – D. D. Heath, Cambridge 2011, str. 320.

O. Š.: Slýchám někdy názory, že ve zvlášť křiklavých případech tlačání filosofů na veřejnosti je úkolem nás všech, které to roztrpčuje, vstoupit do otevřené konfrontace a kultivovat veřejnou debatu demaskováním všelijakých pobídek, abychom „žili z vlastního pramene“ apod. Co konkrétně bychom ale měli dělat proti často amorfnímu toku slov, s nímž je tak těžké polemizovat? Zřídít „kancelář pro uvádění filosofických příběhů na pravou míru“? Osobně se domnívám, že ke konfrontaci by mělo dojít, jen pokud by nějaký ošidný, zjednodušující či obskurně matoucí filosofický postoj měl politický dopad. Ve Francii v tomto případě filosofové do veřejné polemiky vstupují a dokázali se vymezit jak proti Michelovi Onfrayovi, tak proti Bernardu Henri-Lévymu, jejichž promyšlená marketingová strategie z nich učinila mediálně všudypřítomné filosofické figury.

Byť takto otevřené polemiky v českém prostředí neznáme, přesto jisté korektivy filosofického podvádění existují. Potěšující je v tomto ohledu narůstající význam bibliometrického hodnocení v rámci RVVI, kde se při posuzování kvality filosofických publikací věnují hodnotitelé samotnému obsahu. Bylo tedy vyslyšeno naše volání, že kvalitu nelze úplně spočítat ani kafemlejnem, ani pouhým sčítáním citací násobených impakt faktorem. Na pořadu dne je pak otázka, zda bibliometrickou část hodnocení odmítnout *en bloc*, nebo se jí snažit korigovat. Ze dvou způsobů bibliometrického hodnocení lze do jisté míry považovat za relevantní to, které vychází z databází Scopus a rozlišuje výsledky dle kritérií Scientific Journal Ranking (s upřednostněním prvního a druhého kvartilu nejcitovanějších časopisů daného oboru). I tento způsob hodnocení má přitom svá úskalí, jako například smutnou skutečnost, že v prvním kvartilu většiny oborů lze najít výhradně anglofonní časopisy. Naopak zcela irelevantní je hodnocení výsledků podle bibliometrie Web of Science z důvodu mizivého portfolia humanitních časopisů v této databázi, jiné orientace filosofického bádání oproti exaktnímu a radikálně odlišné citační praxe. Jinými a konkrétnějšími slovy: a) podle současné metodiky se oceňují jen ty časopisy z WoS, které mají Article Influence Score, což představuje pouhý zlomek filosofických periodik, zejména pak ten, kde jsou měřeny neurony či izotopy; b) dopad našeho bádání spočívá v mnoha případech v reflexi a redefinici pojmových nástrojů, jimiž si kriticky osvojujeme myšlenkové dědictví minulosti a jejichž pomocí se snažíme odhalovat slepé skvrny obecného mínění; c) ve filosofii citujeme knihy a články mnohonásobně starší, než je tomu zvykem v oborech biomedicinských nebo přírodovědných. Na jedné straně lze tedy litovat,

že podle poslední zprávy RVVI z letošního listopadu⁶ jsou humanitní obory včetně filosofie nadále hodnoceny podle výsledků v indexovaných časopisech WoS. Na straně druhé je potěšující, že se předsedové všech odborných panelů zařazených do „Humanities and Arts“ shodli na tom, že bibliometrická analýza podle WoS nemá pro tuto vědní oblast smysl a neposkytuje relevantní informace pro žádný z humanitních oborů.

K. P.: Já mám v tomto také důvěru ve stále se zlepšující hodnocení vědy, které poskytuje konkrétní zaměstnávající instituci jasnou informaci o odborné kvalitě daného pracovníka. Dobrý vysokoškolský učitel musí být také vědcem. Nemusí být vědcem prvotřídním, ale musí vědět, co ta daná věda obnáší a mít před ní určitou pokoru a tu předávat i studentům. Zdá se mi důležité, že to hodnocení je (alespoň v ideálním stavu) nestranné a anonymní a neotravuje prostředí tolik jako kritická recenze. Psát takovou recenzi na knihu, která je zjevně nekvalitní, mi nepřipadá jako dobré řešení, protože tím vlastně zvyšujete její dopad, i kritickou recenzí získává citace. Mně připadá mnohem důležitější mluvit o knihách a článcích a citovat knihy a články, které se podařily.

T. K.: Než se přesuneme k dalšímu tématu, rád bych se ještě zeptal Kamily, jak hodně by si stála za svým výše uvedeným tvrzením o „nekonkurenceschopnosti“ české filosofie. Já mám ze současné české filosofie přinejmenším v tomto ohledu dobrý dojem. Je čím dál běžnější, že čeští filosofové publikují v kvalitních zahraničních časopisech, nakladatelských apod. Ostatně příkladem můžete být vy dva s Ondřejem. Na Filosofickém ústavu se také objevil první ERC grant – obdržel ho Ota Pavlíček s projektem věnovaným kvodlibetům. I přesto bys tedy vnímala současnou českou filosofii jako spíše „nekonkurenceschopnou“? Musím ihned dodat, že tento termín aplikovaný na filosofii by někomu mohl připadat trochu podezřelý.

K. P.: K tomu nejprve řeknu, že já o tomhle skvělém úspěchu Oty Pavlíčka slyším nyní poprvé a mám z něho opravdu radost. Škoda, že se tyto zprávy nešíří trochu efektivněji. Ale k tvé otázce: Jsme schopni uspět v jednotlivostech, máme několik výtečných publikací, jeden ERC grant atd. To ukazuje, že tu je potenciál. Ale stále nejsme srovnatelní s ostatními, pokud jde o celkový soupis kariéry, tedy CV, který se posílá do soutěží, kde je člověk posuzován jako badatel. V životopise od českého filosofa bude často vidět, že nemá dost času, že dostatečně ne-

⁶ Viz <http://www.vyzkum.cz/FrontAktualita.aspx?aktualita=954432>, navštíveno 18. 12. 2021.

cestuje apod. To se ukazuje také na tom, kolik našich badatelů získává pozice v zahraničí a kolik takových pozic získávají například Němci, Holanďani nebo Italové – stále pro ně nejsme konkurence, nemůžeme s nimi soutěžit.

E. F. – T. K.: Otázka po specifičnosti české filosofie úzce souvisí s tématem, které už zmínil Ondřej, totiž s jazykem, v němž je provozována. Současný globální trend zdůrazňuje roli angličtiny jako lingua franca odborné komunikace napříč téměř všemi obory. Má v tomto rámci podle vás ještě vůbec smysl publikovat filosofické texty v češtině? Děláte to vy sami? Má to oproti textům určeným pro mezinárodní scénu nějaká specifika, například žánrová či tematická?

K. P.: Já publikuji česky výjimečně, a to většinou texty, které odbornou veřejnost uvádějí do nějaké tematiky, tj. texty výukové či popularizační. Texty, v nichž rozvíjím nějaký svůj argument, vždy píšu anglicky, a to jednak proto, aby si je mohli přečíst kolegové, kteří česky neumí, jednak proto, že mohu u čtenářů předpokládat obeznámenost se studovaným problémem a nemusím je do tématu složitě uvádět. V mém nejdelším českém textu, knize *Vina, láska, náhoda*, nakonec třetinu knihy tvoří uvádění do problematiky, kterou český čtenář nezná. Hledání vhodného poměru úvodního výkladu a vlastní argumentace pro mě bylo dost náročné. Skutečnost, že mé specializaci se u nás věnuje tak málo lidí, má dále ten důsledek, že při publikování v češtině nedostávám od recenzentů relevantní kritickou zpětnou vazbu, která je pro mě důležitá.

Kromě uvádění formou publikací se dále v poslední době věnuji překladům a redakci překladů z angličtiny (a výjimečně i z francouzských textů Simone Weilové), což je další způsob, jak zpřístupnit či šířit určitá témata především pro studenty, pro které je zvláště v prvních ročnících anglický text příliš velkou překážkou. V oblasti anglosaské etiky je přeloženo minimum, a často se jedná o překlady velmi nekvalitní, což výuku ztěžuje. Právě nyní s Ondřejem Beranem připravujeme čtyři svazky sbírek překladů základních textů anglosaské etiky, z nichž první svazek obsahuje základní texty vhodné jako podklad k úvodu do etiky. Nedílnou a poměrně obtížnou součástí naší práce je hledání vhodné terminologie, která v češtině není ještě zavedená.

O. Š.: Své delší věci píšu spíše ve francouzštině nebo angličtině, avšak zejména v angličtině horko těžko bojuji s tím, abych vůbec udržel nějaký rozpoznatelný styl a nespokojil se s omiláním několika málo souloví typu „něco má kořeny v něčem“. Ve svých česky psaných statích

si pak o to raději hraju s frázováním či s rehabilitací zastaralých výrazů a forem. Pěstovat české filosofické pojmosloví se mi jeví záhodné i proto, abychom vůbec byli s to myslet jinak než v převzatých kadlubech. Je snadné vklouznout do hotových a naučených schémat, která jsou zrovna v módě, a dále tak ředit filosofickou řeč komentáři ke komentářům. Nemáme-li ale přesný ekvivalent pro momentálně populární pojmy jako „entanglement“, „enactive mind“ či „in-between“, není to spíše pobídkou, abychom se jich alespoň v češtině vzdali a zkusili to, co je v nich shrnuto, promyslet znovu a jinak za pomoci vlastních prostředků? V ideálním případě by nás nesnáze spojené s překladem měly podnítit ke skutečnému osvojení jiného myšlení jeho revizí či alespoň rozvinutím.

E. F. – T. K.: Jiná otázka, která se nabízí, ale na níž nemusí být snadné odpovědět: Vidíte v současné české filosofii nějaká výrazná deziderata? Například existují zásadní témata, či dokonce oblasti filosofie, jež by si rozhodně zasloužily pozornost, a přitom se jim zatím nikdo nevěnuje? A existují podle vás také deziderata na institucionální úrovni, tedy pokud jde o zázemí pro studium filosofie a filosofii jako odbornou činnost?

K. P.: Případá mi, že u nás chybějí témata, o něž byla současná filosofie obohacena díky výraznějšímu působení žen po druhé světové válce, a kde se často dělají pozoruhodné, extrémně aktuální věci. Protože je mi trapné znovu zmiňovat svůj obor, uvedu jako příklad anglosaskou filosofii emocí a afektivity, kde najdete zajímavé analýzy studu, závisti, obdivu, ale i nálad a náladám podobných stavů jako je únava či euforie, nebo různých duševních neduhů typu deprese či anorexie. Perspektiva této filosofické psychologie je přitom velmi důležitá i při zkoumání současných politických jevů, na což reaguje ve světě vzkvétající téma politických emocí. Pokud u nás toto téma nikdo nedělá, jediný institučně možný krok je otevřít se internacionalizaci, tj. přilákat k nám nějakého zahraničního odborníka. Studenti si málokdy zvolí specializaci, které se nevěnuje žádný z jejich učitelů.

O. Š.: Já bych spíše tvrdil, že snad pro každou z hlavních oblastí filosofie by bylo možno na některé ze zdejších kateder či na FLÚ AV ČR najít někoho, kdo se jí věnuje. To neznamená, že všechny vzkvétají stejně. Od dob Patočkových *Kacířských esejí* zde nevznikla žádná řádná reflexe dějin a (deklarovaná) naivita realismu v zatím poslední knize pana profesora Sousedíka *Dějiny, dějepis, filosofie dějin* je spíše dokladem české izolovanosti na tomto poli, než novátorským příspěvkem k filosoficko-dějinné reflexi. Vůči výkladu pana profesora bych namítl,

že mluvení o dějinném faktu jako o kusu objektivitu, na který lze pohlížet různě, ale který se sám nemění, tkví v opomenutí historicity, kterou jsou neneseni za prvé sami aktéři, jejichž intence jsou dalece přesahovány tím, co je v daný historický okamžik v sázce a čeho pravda se ukáže až ve vyvolaných následcích. Proto ani dobytí Bastily není žádné *brutum factum*, ledaže by se jím myslel nějaký kvantifikovatelný rozměr uměle izolované události, například že bylo osvobozeno přesně sedm vězňů. Za druhé jde o ignorování naší vlastní situovanosti v historii, kterou se snažíme pochopit: my přece nemáme *brutum factum* před očima jako nějaký strnulý kus lávy, ale právě svým rozuměním jsme v něm angažováni, například se hlásíme k revolučnímu poselství zrušení všech privilegií, nebo naopak zdůrazňujeme krveprolití, plenění a násilí, jež je s Francouzskou revolucí zrovna tak provázáno. Jestliže i takový historický pozitivista, jakým byl Hippolyte Taine, nedokáže popsat samu událost slovy prostými jakýchkoli konotací – hovoří-li např. o „populace“, tj. o lúze –, pak není zřejmé, co by mělo být úběžníkem oné sousedíkovské shody bádání s tím, „co se skutečně stalo.“ Spočítat padlé?

Z dalších deziderat bych zmínil třeba to, že kvůli absenci skutečné kognitivní vědy zde chybí debatní partner pro ty z nás, kteří se věnují filosofii myslí. A ani environmentální filosofie zatím nenašla po odchodu Erazima Koháka žádného přesvědčivého myslitele, schopného oslovit rozšiřující se publikum, které si planetární rozměr naší existence i politiky stále palčivěji uvědomuje.

Dalším institucionálním nedostatkem je pak poměrně malá provázanost jednotlivých ohnisek, kde se něco živého děje. Kdysi jsme to v Centru pro studium jazyka, myslí a společnosti v Hradci Králové řešili tím, že jsme každou druhou středu zvali filosofy odjinud, aby nás seznámili s výsledky svého bádání. Podobně chvályhodné jsou nynější aktivity pardubického Centra pro etiku či olomoucký cyklus přednášek Jednoty filosofické, který se navíc v tomto semestru rozhodlo vyrovnat tradiční nepoměr genderového zastoupení ve filosofii pozváním výhradně ženských přednášejících.

T. K.: Když je řeč o málo provázaných ohniscích, nestálo by za to uvažovat o nějaké české platformě, která by spojovala různá filosofická centra či filosofické katedry?

K. P.: Rozhodně ano, přinejmenším o informační platformě, do regionů (a z regionů) se informace dostávají zoufale málo. Myslím, že něco jako český Philos-L by určitě stačilo a že Filosofický ústav jakožto naše hlavní výzkumná instituce by měl uvažovat o jejím zřízení a administ-

raci. Velmi by to usnadnilo lidem práci, pokud jde o propagaci akcí, nových grantů či třeba nově publikovaných knih, ale zároveň by nastavilo i „good practice“ ohledně zveřejňování výběrových řízení.

E. F. – T. K.: Další otázka se týká už trochu zmíněné interdisciplinarity. Přinejmenším v kontextu české filosofie je „interdisciplinarita“ občas vnímána spíše jako povinná položka v rámci grantových přihlášek, ale ve skutečnosti jde pro mnohé české filosofy – zdá se – o trochu podezřelý pojem. Jak sami propojování filosofie a jiných oborů vnímáte? A jak se česká filosofie v tomto ohledu jeví ve srovnání se zahraničím?

K. P.: Já jsem vůči interdisciplinaritě poněkud staromódně skeptická: současná anglosaská filosofie stejně jako ostatní disciplíny velmi trpí hyperspecializací. Její fragmentovanost dostoupila už tak daleko, že máme problémy spolupracovat v rámci vlastní disciplíny – morální filosof mluví úplně jiným jazykem než filosof emocí, ten zase nerozumí, o čem mluví teoretik jednání –, přičemž zásadním tématům, která vyžadují trochu širší záběr a nadhled, se nikdo nevěnuje, protože nespádají do ustavených oborových diskusí. Podle mě je tedy spíše žádoucí zaměřovat se na spolupráci nikoli inter-disciplinární, ale intra-disciplinární, a možná se budete divit, už i to je slovo, které se začíná psát do grantových přihlášek.

T. K.: Já mám ale dojem, že například aplikovaná etika se v žádném ze svých okruhů nevyhne spolupráci s jinými obory. Může se „aplikovaný etik“ zabývat vakcinací, aniž by četl texty z oblasti medicíny nebo práva a aniž by s odborníky z těchto disciplín spolupracoval, pokud se tématu chce věnovat soustavněji?

K. P.: I aplikovaná etika je stále etika. To, že si v případě vakcinace jako etik zjistím fakta, není ještě známkou mezioborovosti, jde prostě o slušnost. Znat dobře kontext, situaci, kterou filosoficky reflektuji z hlediska nějakých obecnějších etických principů, neznamená pouštět se do nové disciplíny: nejde o vytváření nových výsledků ve spolupráci s onou disciplínou, i metodologie zůstává filosofická. Skutečná interdisciplinarita podle mě spočívá ve spojování disciplín, které člověk studoval, kterým rozumí a kde pouze nepřejímá dané poznatky či daná fakta.

O. Š.: Pokud jde obecně o interdisciplinaritu, mně samotnému je nanejvýš blízká, po doktorátu jsem začínal v Centru pro teoretická studia, pět let jsem vedl interdisciplinární Centrum pro studium jazyka, mysli a společnosti v Hradci Králové, a dalších devět let pak frankofonní akademickou sítí OFFRES, která propojuje filosofy s literárními věd-

ci, politology a sociology z celkem patnácti zemí. Že se filosofie bez konfrontace s bádáním „empiriků“ neobejde, je nasnadě. Filosofii vědy nelze pěstovat bez kontaktu s praktikujícími vědci, už kvůli obrovským nesnázím spojeným s porozuměním výsledkům stále specializovanějšího bádání. Vyznačuje-li se velká část současné filosofie obratem k jazyku, rozhodně by bylo žádoucí ji propojit těsněji s lingvistickými výzkumy, než tomu bylo doposud. Jestliže se lidská aktivita vměšuje do dlouhodobých planetárních procesů, které zpětně ovlivňují možnosti i limity lidstva, je bezpochyby na místě posuzovat vztah člověka a planety současně z pohledu humanitních i přírodních věd zároveň.

Ve Francii se již delší dobu snaží narušit disciplinární omezenost sdružováním či přímo rozpouštěním „kateder“ pod širěji koncipované laboratoře. Bádání je tak organizováno výhradně v interdisciplinárním duchu a katedrám, pokud zůstaly zachovány, je svěřena pouze výuka. Něco podobného je u nás zdánlivě nerealizovatelné jak kvůli tradiční žárlivosti a přetrvávajícím předsudkům, tak i kvůli velké finanční autonomii jednotlivých kateder.

E. F.: Otázku o interdisciplinaritě bych ještě rozvedla následujícím způsobem. Vezměme diskutované téma antropocénu: jde o soustavu velmi komplexních problémů, jež jdou napříč zcela disparátními oblastmi. Zdá se přitom, že uvedeným fenoménem se vlastně nelze adekvátně zabývat: dostát všem nárokům, které na nás jeho pochopení klade, jeden člověk prostě nedokáže. Ale kdo o něm pak může hovořit? Přenecháme tento problém umělé inteligenci? Neměli by tu mluvit právě filosofové?

O. Š.: Na tak těžkou otázku nedokážu odpovědět přímo, snad jen jedním inspirujícím příkladem z Itálie. Na benátské universitě Ca' Foscari zřídili v roce 2017 International Center for the Humanities and Social Change, kde zkoumají dopady globalizace na současnou společnost a propojují ekonomii, politiku, humanitní vědy a přírodní vědy. A spolu s tím nabízí Università Ca' Foscari jako první a zatím jediná v Itálii magisterský program *Environmental Humanities*, jehož kurzy propojují filosofii, dějiny a literaturu jednak se sociologicko-politickou empirií, jednak s přírodními vědami, zejména s ekologií a geologií. Z konkrétních podtémat antropocénu, jejichž komplexitu nelze studovat jinak než právě z interdisciplinární perspektivy, se pak studenti spolu s badateli výše zmíněného mezinárodního centra zabývají například otázkami vodorohospodářské politiky.

E. F.: Máme si tedy vychovat nové studenty specializované v podobném oboru?

O. Š.: Ano, byť nestačí jen takto interdisciplinárně pojatý program vypsat. Nesnáz spočívá bezpochyby i v nalezení studentů disponujících nadáním pro studium jak exaktně, tak i hermeneuticky zaměřených disciplín.

K. P.: Nemyslím si, že jedině filosof má dostatečnou kvalifikaci vyjadřovat se k vysoce komplexním otázkám současnosti, ve skutečnosti v tom vidím určitou *hybris*. Mě v poslední době vlastně nejvíce oslovují knihy, které filosofické nejsou, například kniha od socioložky Sherry Turkle *Alone Together* o dopadech online komunikace, rozšíření smartphonů apod. Jiným příkladem jsou historici Timothy Snyder nebo Tony Judt vyjadřující se k současnému populismu a autoritářství.

E. F. – T. K.: Zkusme postoupit trochu dál. Otázkou není jen propojení filosofie s dalšími obory, ale i její zapojení do širší veřejné debaty o otázkách, jež mají celospolečenský dopad, a také například její vztah k politice. Jak vnímáte českou filosofii tímto prizmatem? Měla by například usilovat o větší veřejné angažmá, více se hlásit o slovo?

K. P.: Ano, ale jen tam, kde nám k tomu obor studia skutečně dává mandát. Zopakují, že si nemyslím, že filosof z povahy svého oboru, totiž že je to obor obecný, je povolán vyjadřovat se k čemukoli, protože to obecné jen aplikuje na konkrétní případ. V tom jsem wittgensteinián, myslím si totiž, že aplikace obecného na konkrétní rozhodně není triviální a že ta zajímavá filosofická práce je právě v hlubokém pochopení a výkladu toho konkrétního. Abyste toho byl schopen, musíte ale velmi dobře znát ten konkrétní případ v jeho kontextu a souvislostech. Teď se například trochu „hecujeme“ s kolegy, že by někdo měl napsat něco k otázce povinného očkování, když jsme to Centrum pro etiku. Už jsem to zmínila výše: skutečnost, že se jedná o etickou otázku, však ještě neznamená, že každý etik k tomu může říct něco zajímavého – musíte velmi dobře znát všechny aspekty onoho problému, mít nastudované typy a rizika očkování, jeho právní aspekty, různá řešení v zahraničí, literaturu k problému apod. A ani to nezaručuje, že přijдете s něčím filosoficky zajímavým.

O. Š.: Je třeba se ptát, s jakou autoritou by filosof měl do veřejné debaty vůbec vstupovat. Doba, kdy tak mohl činit díky autoritě univerzálního intelektuála, schopného promlouvat v pondělí za dělnické hnutí, ve středu za všechny psance této Země a o víkend diktovat spisovatelům, jak se správně „angažovat“, už jistě pominula. Otřesení takovéto pozice,

kteřá pojednávala o palčivých otázkách současnosti ze zdánlivě nadřazeného postavení, velmi pravděpodobně souvisí i s nedůvěrou v universální smysl historického dění, jež by se ubíralo všem kotrmelcům navzdory jediným směrem definovatelným právě filosofií dějin. Může tedy filosof promlouvat k politickým otázkám jinak než z pozice občana? Snad by mohl minimálně poukázat na nesamozřejmost některých metafor, které nevědomky vedou naše myšlení a jednání, mimo jiné ozřejměním kontextu, v němž vznikly. Nebo alespoň nabídnout jistou zpřehledňující analýzu probíhajícího sporu, aniž by si však zastíral, že i on je jedním z jeho účastníků, a nikoli nadstranickým arbitrem.

E. F. – T. K.: Jak je podle Vás filosofie v českém prostředí vůbec vnímána širší veřejností? Domníváte se, že má česká filosofie u širší veřejnosti určitou prestiž? Jak se vám situace u nás jeví v porovnání se situací za hranicemi?

K. P.: Jako žena filosofka zabývající se psychologickou stránkou etiky čelím problému přetrvávajících předsudků i ve svém vlastním oboru, natož ve vztahu k širší veřejnosti, s níž mám jen velmi malý kontakt. Nejtraumatičtější pro mě asi byla jedna přednáška pro universitu třetího věku, kdy mě přítomní starší pánové začali poměrně neurvale napadat, tehdy jsem teprve začínala a dost se mě to dotklo. Aby člověk takovým předsudkům čelil a hájil se srdnatě a se ctí, musí mít dostatečné oborové sebevědomí, a to já jsem bohužel nikdy neměla.

Otázka, jak si stojí u veřejnosti filosofie, je asi dost podobná obecně otázce postavení humanitních věd, které jsou celosvětově terčem ústrku. Ten podprahový despekt je vidět i na úrovni university a vztahu jejích fakult. Já jsem studovala dvouobor matematika – filosofie na matematicko-fyzikální a filosofické fakultě a co jsem si občas na adresu filosofie vyslechla od (učitelů) matematiků, to bylo až k nevíře, zatímco ze strany filosofů k matfyzákům směřoval často nekritický, na ničem nezaložený, obdiv. Ale to bylo před dvaceti lety, kdy se sebevědomí filosofie teprve ustavovalo. Věřím, že teď, když má jako obor už za sebou mnohé skvělé výsledky, je ten vztah jiný.

O. Š: Vysoká prestiž filosofie například ve Francii je dána už tím, že patří k povinným a zároveň nejobtížnějším předmětům francouzské maturity, takže nějaké povědomí o jejím nesnadném poslání, spočívající mimo jiné v cizelování pojmů a třibení argumentů, mají zhruba dvě třetiny francouzské populace. Pravidelný pořad na France Culture *Chemins de la philosophie* tam patří s třemi miliony downloadů měsíčně k nejstahovanějším podcastům vůbec. V takovém kontextu se pak ne-

setkáme s obdobnými předsudky, jaké čtu například ve stížnostech na povinný „úvod do filosofie“ jako součást povinného kurikula FF UK, kde někteří adeпти dalších oborů přiznávají, že filosofii dosud považovali buďto za abstraktní, spekulativní věc odtrženou od života, nebo za subjektivně formulovaný světonázor bez opory v opravdovém bádání. Dobrou zprávou je, že tyto evaluace nezřídka doprovázejí dovětkem, že se mně nebo mým kolegům podařilo tento falešný obrázek zvrátit. Je tedy hlavně na nás, zda se nám podaří zbavit filosofii podezření z jakési sebezahleděnosti či hermetičnosti, a projít si onou zkouškou ohněm, kterou představuje každá snaha o představení výsledků svého bádání lidem myslícím a pracujícím mimo vlastní disciplínu. Právě o to jsme se pokoušeli v roce 2016, když jsme přenesli filosofii ze zešlehelých studoven do veřejného prostoru během Noci filosofie, během níž se na FF UK i ve Veletržním paláci více než dva tisíce návštěvníků zúčastnilo vášnivých debat ohledně vylepšování člověka, klonování, ekologie, biopolitiky, transhumanismu a působení obrazů a vědotechniky na způsob, jimž vedeme a chápeme své životy.

E. F. – T. K.: Přejděme ještě k jinému tématu. Vnímáte v rámci českého prostředí nějaký rozdíl mezi pěstováním filosofie v Praze a v lokálních centrech mimopražských universit? S nadsázkou řečeno: lze dělat filosofii stejně v Praze a v Pardubicích? Anebo existují u obou alternativ nějaká specifika, ať už v dobrém, nebo v tom horším?

K. P.: Tak čistě pragmaticky vzato v Pardubicích více učíme, máme vyšší platy, trochu horší studenty, trochu víc místa, kde učit a kde bádát, a není u nás Akademie věd, resp. Filosofický ústav. Protože jsme malá katedra a malá fakulta, každý individuální akademik má daleko větší vliv na to, co se zde děje, takže můžeme například více ovlivňovat vědní politiku fakulty a potažmo university. Zároveň se všichni daleko lépe znají a katedra i fakulta mají víc charakter rodiny, v dobrém i ve zlém.

Co se týče kontaktů s českou filosofickou komunitou, jsme v Pardubicích poměrně izolovaní. Pražáci, jak všichni víme, si myslí, že mimo Prahu nic neexistuje, takže nám posílají pozvánky na svoje akce jen tehdy, kdy náhodou zakopnou o některého z našich pražských kolegů – moje snahy dostat se na mailing-list Filosofického ústavu připomínají bušení na dveře Kafkova Zámku. My se jim sice na Centru pro etiku snažíme vnucovat, ale na naše konference či semináře přijede tak nanejvýš jeden člověk z celé ČR. Mrzí mě to, protože někdy máme mezi řečníky skutečné kapacity, přijela Cora Diamond, Toril Moi, Veena Das. V tom smyslu lépe fungují kontakty s Olomoucí nebo Hradcem, kde se

občas vzájemně zveme do svých seminářů. V samotném bádání nás to ale nijak neomezuje, protože Centrum je jednak samo poměrně velké, jednak má hlavní oborovou komunitu v zahraničí a tam vztahy fungují víceméně dobře.

To, že se s Pražáky vzájemně nenavštěvujeme, může být divergencí našich oborů a tolik nás to nepoškozuje. Co vidím jako závažnější je, že bez kontaktů s Prahou se člověk nachází mimo důležité toky informací (a co si budeme povídat, i mimo možnost věci ovlivňovat). Jak už jsem naznačila výše, protože neexistuje žádný centrální oborový mailing-list a informace se plošně nerozesílají, dozvídáme se nejen o organizovaných konferencích, ale třeba i o vypsání výběrových řízeních jen nahodile. A to nepočítám spousty různých poloformálních informací a tipů, nápadů a dohod, které vznikají při osobním kontaktu. Tento stav pak může nahrávat určité diskriminaci: mimo Prahu se líhne a působí řada kvalitních badatelů a badatelek, ale je otázka, jestli složení redakčních rad hlavních českých filosofických časopisů, nakladatelství, rad různých celorepublikových vědeckých institucí (např. FLÚ), komisí apod. odpovídá rozložení kvality napříč ČR.

O. Š.: Jelikož jsem své první místo odborného asistenta získal na Universitě v Hradci Králové, podobný předsudek jsem pociťoval hlavně jako hozenou rukavici, vybízející nás „venkovany“ k tomu, abychom Pražákům ukázali, že byt' se nemůžeme srovnávat ani co do počtu nabízených přednášek, ani co do počtu uchazečů, naše katedra je s to nabídnout stejně náročné kurzy, založené na vlastním výzkumu, jako samo centrum. Zdravá řevnivost je v tomto ohledu zcela na místě a vedla mimo jiné k častějším pozvánkám těch nejlepších současných filosofů (namátkou Robert Brandom, Martin Kusch, Huw Price), aby tamním studentům rozšířili povědomí o tom, jaké otázky a návrhy řešení jsou v současné světové filosofii překládány. Že se v Pardubicích podařilo vybudovat v podobném duchu Centrum pro etiku, v němž významní zahraniční badatelé působí přímo na místě, je hodno nemalého uznání a obdivu.

E. F. – T. K.: Jedním z témat, které v současnosti hýbou naší společností, je problematika různých znevýhodněných skupin a jejich rovnoprávného a plnocenného zapojení do života v našem světě. Jaké máte zkušenosti z této oblasti na akademické půdě? Setkali jste se například s tím, že by se filosofii u nás věnovali členové etnických minorit (Romové, ale i další)? Mají podle vás ženy stejné vyhlídky na kariéru ve filosofii jako muži? A jak je dnešní profese filosofa slučitelná s péčí o rodinu?

K. P.: Přiznám se, že mi trochu vadí, že diskuse o zapojení znevýhodněných skupin do vědy se často stáčí na otázku práva na kariéru a jen zcela výjimečně se zmiňuje, jakou obrovskou ztrátu talentů znevýhodňující podmínky představují pro vědu samu. Konkrétně u žen, což je u nás co do počtu skupina největší, to vidím zcela jasně: během doktorátu jsem měla řadu nesmírně talentovaných kolegyň, s nimiž jsem i třeba začala na něčem spolupracovat, ale ve chvíli, kdy si pořídily rodinu, se jich na doktorátu udržela jen malá část, a ještě menší fragment se dopracoval k zaměstnání na nějaké universitě. Většina někam prostě zmizela, a je to dáno komplexem problémů od nedostatku jeslí přes špatné finanční ohodnocení doktorandů a mladých akademiků po nevstřícnost prostředí a přetrvávající latentní diskriminaci. Upřímně mě to mrzí, protože s ženami se mi v určitém smyslu spolupracuje lépe než s muži, jak oborově, tak osobně, ale ony tu prostě nejsou. A spolu s nimi tady nejsou ty problémy filosofie, kterým se při studiu věnovaly.

O. Š.: S otázkou etnické inkluze bohužel žádnou zkušenost nemám, byť si troufám říci, že atmosféra na katedrách filosofie je v tomto ohledu zcela otevřená. Ještě ožehavější je otázka genderová. Byť se k nám do bakaláře hlásí zhruba tolik studentek jako studentů, v doktorském studiu je jich o poznání méně a v pedagogickém sboru je zastoupení žen přímo tristní. Toto pyramidální vymazávání žen naznačuje strukturální problém spíše než jen otázku čistě osobní volby. Přesto věřím, že jde především o historicky podmíněnou nerovnost, která se v dalších letech napraví. Rozhodně bych se nebránil tomu, aby v případě stejně slibných kandidátů na místo odborné asistentky či asistenta byla dávana přednost uchazečce.

E. F.: Mohli byste se v této souvislosti ještě podrobněji vyjádřit k diskutované otázce „gender gap“ ve filosofii?

K. P.: Za nejlepší považuji nenásilné působení „zdola“, a to nejlépe užší spoluprací se zahraničím, kde se určité typy chování už považují za základní slušnost. Viděla jsem to opět na svém pardubickém pracovišti. V týmu Centra máme řadu badatelů a badatelek ze severu, a ti k nám vnesli trochu jiný standard, aniž bychom museli něco explicitně a „shora“ zavádět: u nich je normální, že se oba rodiče střídají v péči o děti, vodí děti na semináře; nikdo se tomu nepošklebuje, naopak se té potřebě vychází vstříc, protože všichni nahlízejí, že trávit čas s dětmi je určitá nenahraditelná hodnota. V otázce, jak podporovat ženy ve filosofii není potřeba objevovat Ameriku. Například Society for Women in Philosophy (SWIP) má tzv. *Good Practice Scheme*, kde je popsáno, co lze v této věci

dělat, dalším užitečným zdrojem především pro studenty a doktorandy je iniciativa Minorities and Philosophy (MAP). Některá ta pravidla jsou známá, například při volbě keynote speakerů pro konferenci si dát pozor, aby mezi nimi byly v rozumném poměru zastoupeny i ženy, nebo že při výběrovém řízení mají být v komisi i nějaké ženy. Jako další dobrý nápad mi připadá plánovat katederní schůze a jiné akce tak, aby mohli přijít i ti, jejichž čas je omezen otevírací dobou školek. To je pravidlo, které neprospěje jen ženám, přeci i muži chtějí vychovávat svoje děti a trávit s nimi čas.

E. F.: Ano, to jsou známá pravidla, ale co s tím, když například běžně nejsou uplatňována?

K. P.: Můžete dělat různé věci, jako muž i jako žena. Pokud třeba muže pozvou na konferenci jako keynote speakera a on vidí, že ostatní keynote speakeri jsou také muži, může vyzvat organizátory, ať místo něho pozvou nějakou ženu. Je také dobré vést studenty k reflexi problémů spojených s diskriminací. Například u nás na regionální universitě vidím, že studentky jsou pasivnější, avšak rozhodně ne hloupější – ve výše zmiňovaném dokumentu jsou pak i nějaké tipy, jak jim vytvořit větší prostor na seminářích a posílit jejich akademické sebevědomí a ambice. Často je problém, že neumějí některé problémy pojmenovat: někdy se mnou hovoří o případech, kdy je někdo ponižil či odradil, ale nedokážou to označit jako sexismus a tím pádem to odsoudit a bránit se vůči tomu. My je učíme psát bakalářské práce, správně citovat, ale měli bychom jim nenásilně vysvětlovat i tuto problematiku. Cílem je, aby se tyto talentované studentky nenechaly od filosofie odradit, protože, jak jsem říkala výše, trpí tím nejvíc sama disciplína filosofie.

O. Š.: Jak už jsem zmínil, situace na pražské Filozofické fakultě není zdaleka ideální, ale lepší se. Zatímco ještě za svého studia jsem zaznamenával případy spolužaček, které se setkaly s nevhodnými narážkami či přímo ponižováním *ex cathedra*, nyní již tento jev snad pomínul. Poďaří-li se v nějaké dohledné době navýšit poměr žen mezi vyučujícími, pak snad už nebude za vzor filosofa pokládána principiálně osoba mužského rodu. Na oborové radě na universitě v Hradci Králové jsme nedávno probírali problém „mizejících doktorandek“, jež odcházejí ze studia kvůli rodině či za prací. Řešením tu může být jejich soustavnější a přednostní začleňování do grantových projektů – přinejmenším se tím může předcházet tomu, aby hledaly výdělek jinde. Podpořil bych i výše zmiňovaná severská řešení, která se někomu mohou zdát radikální jen kvůli nedostatku vůle měnit *status quo*. Nicméně na současnou hrubou

košili se hodí jen hrubá záplata. Kvóty a upřednostňování kandidátek nebudou potřeba, až se prostředí stane spravedlivějším. A konečně bych podpořil i povinnou otcovskou dovolenou. Zatímco nyní se od otce očekává, že narození potomka vyřídí bujarou oslavou, po níž se ihned vrátí k běžnému, tj. frenetickému publikačními i výukovému tempu, povinná otcovská by přinesla minimálně tři pozitiva: změnu pohledu na tradiční dělení rolí (otec v práci, matka doma), vítaný čas pro otcovské radosti a strasti i větší šanci pro matky, aby své ambice nepohřbily pod návalem přesnídávek a plenek.

E. F. – T. K.: Na závěr bychom se rádi zeptali, zda na vás v poslední době v české filosofii něco zapůsobilo jako „výjimečná událost“? Objevila se publikace, konference, přednáška, která podle vás má nějaký zvláštní význam?

K. P.: Pro mě to jsou výsledky v zahraničí vydaných monografií Terezy Matějčkové, Vojtěcha Kolmana, Jana Palkosky a článku Karla Theina v hodnocení excelence pilíře M1, které ukazují, že university mohou co do výsledků směle konkurovat Akademii věd. Doufám, že v příštím hodnocení přispějí k tomuto trendu i publikace našeho Centra pro etiku.

O. Š.: Mně samého v poslední době nejvíce oslovila Kolmanova filosofická analýza jazykového humoru Felixe Holzmann, která kombinuje Hegelovu dialektiku s Wittgensteinem inspirovanou gramatickou analýzou a která je výjimečná zejména svou formální strukturou a žánrem. Zcela totiž nabourává všechny zaběhlé představy o tom, že se filosofie musí vyjadřovat pouze formou širokému publiku těžko srozumitelných pojednání či vědeckých článků, má-li předložit své ideje v respektováním podobě. Kolmanův *tour de force* spočívá ve formulaci originálních tezí o povaze jazyka, logiky, bytí či myšlení v úsečných, nanejvýš pětistránkových kapitolách, což je v české filosofické literatuře počin vskutku nevídaný. Jak nečekaná setkání Hegela, Wittgensteina a Adorna s humorem F. Holzmann či J. Haška, tak i úspornost stylu spočívající v prezentaci filosofických tezí v mimořádně krátkých a vypointovaných kapitolách činí z jeho *Noci, v níž se pořádají medvědí hony na zajíce* provokativní filosofický počin nesporných literárních kvalit.